

УДК 004:37

ФУНКЦІЇ ТА СТРУКТУРА УНІВЕРСИТЕТУ ЯК СКЛАДНОГО МЕХАНІЗМУ, ЯКИЙ ОБСЛУГОВУЄ ОСВІТНІ ІНТЕРЕСИ

**Співаковський О.В., Алфьорова Л.М., Алфьоров Є.А.
Херсонський державний університет**

Стаття присвячена розгляду функцій та структури університету як складного корпоративного механізму, обслуговуючого освітні інтереси. Його вивчення необхідне для більш гармонійного та збалансованого проходження процесу реформації та модернізації освіти в Україні згідно з європейським тенденціям. В процесі роботи була побудована технічна модель університету та проведено порівняння структури корпорації та університету. Було зроблено ряд висновків щодо існуючих проблем ефективності процесу навчання та способів їх усунення. Матеріали статті – критичний та сучасний погляд на систему освіти як конкурентоспроможного учасника ринкової економіки.

Ключові слова: модернізація, ринок праці, реформація, компетентність, навчальний процес.

Актуальність

Інформаційне суспільство потребує високоосвічених фахівців, здатних ефективно застосовувати набуті знання, підготовлених до демократичних змін соціуму та зорієнтованих на співробітництво. В сучасному світі вища освіта набуває все більш вирішального значення для визначення не тільки рівня освіченості і культури конкретної людини, а й суспільства в цілому.

Головна роль у цьому процесі відведена саме вищим навчальним закладам. Тому реформування та модернізація вищої освіти в Україні є дійсно одним із актуальніших завдань на шляху до інноваційного, європейського розвитку українського суспільства, підвищення ролі вищої освіти у формуванні освіченого молодого покоління.

Успішне досягнення поставлених цілей передбачає трансформацію вищих навчальних закладів у відповідності до загальноєвропейських вимог, визначальними критеріями яких є:

- якість підготовки фахівців;
- фундаменталізація та індивідуалізація навчання;
- зміцнення довіри між суб'єктами освітньої діяльності;
- відповідність вимогам європейського ринку праці;
- мобільність студентів та викладачів;
- сумісність кваліфікацій;
- посилення конкурентоспроможності випускників університету, тощо.

Але слід зазначити, що позитивного результату від будь-яких змін можна досягти лише при повному розумінні внутрішніх фундаментальних зв'язків та усвідомленні складної побудови системи вищої освіти.

Існує багато підходів до визначення освіти. Одним з яких є: освіта – частина засобу виробництва матеріального життя, яка за допомогою двох взаємопов'язаних процесів навчання та виховання здійснює цілеспрямоване формування необхідного для суспільства типу особистості. Університетська освіта – найголовніша складова вищої освіти.

В даній статті описується одна із експліцитних моделей структуризації університету як корпорації. ВНЗ є осередком формування та розвитку провідних фахівців, тому основним фактором є людські ресурси. Крім того поряд з технологічними основами виробництва у вищій освіті стає найбільш актуальним питання гармонійного синтезу педагогічних та психологічних концепцій, глибоке психологічне осмислення закономірностей навчальної діяльності, принципів та методів навчання й керування навчальним процесом.

Особливості організації учбового процесу у вищій школі. Цілі професійного навчання

Цілі професійної освіти виконують системоутворюючу функцію у педагогічній діяльності. Саме від вибору цілей найбільшою мірою залежить вибір змісту, методів і засобів навчання і виховання.

Види педагогічних цілей різноманітні. Можна виділити нормативні державні цілі освіти, громадські цілі, ініціативні цілі самих викладачів.

Нормативні державні цілі – це найбільш загальні цілі, що визначаються в урядових документах, в державних стандартах освіти. Паралельно існують суспільні цілі – цілі різних верств суспільства, що відображають їх потреби, інтереси і запити з професійної підготовки. Наприклад, до особливих цілей належать цілі роботодавця. Ці умови враховують педагоги, створюючи різні типи спеціалізацій, різні концепції навчання. Ініціативні цілі – це безпосередні цілі, які розробляються самими педагогами-практиками та їх студентами з урахуванням типу навчального закладу, профілю спеціалізації і навчального предмета, з урахуванням рівня розвитку студентів, підготовленості педагогів.

Сукупність фінальних цілей – перелік завдань, які повинен вміти вирішувати спеціаліст по завершенні навчання, отримали назву моделі (профілі) фахівця.

Сама по собі модель фахівця не є психолого-педагогічним конструктом. В основі її змісту лежить, як правило, кваліфікаційна характеристика, в якій фіксується система вимог до працівника, що займає дане робоче місце в системі суспільного виробництва. В ній, зокрема, описується призначення даного робочого місця, основний характер діяльності працівника, перераховується, що він повинен знати, вміти, якими особистими якостями володіти. Модель фахівця стає інструментом вирішення психолого-педагогічних завдань, коли на її основі будується модель підготовки майбутнього фахівця, в якій здійснюється проекція вимог до фахівця на вимоги до організації навчального процесу, до змісту навчальних планів, програм, до методів навчання і т.д.

Згідно Н.Ф.Тализіною, першим кроком переходу від моделі фахівця до моделі його підготовки служить виділення і повний опис типових завдань, які він повинен буде вирішувати у своїй майбутній професійній діяльності. Типові завдання вибудовуються в ієрархію, яка одночасно є ієрархією цілей вищої освіти.

1. Верхню сходинку в цій ієрархії займають завдання, які повинні вміти вирішувати всі фахівці, незалежно від конкретної професії або країни проживання. Вони визначаються характером даної історичної епохи і можуть бути умовно названі завданнями століття:

- Екологічні завдання (мінімізація негативних впливів на природу виробничої та іншої діяльності людей і т.д.);
- Завдання безперервної післявузівської освіти (ефективний пошук, аналіз та зберігання інформації для вирішення професійних проблем і т.д.);
- Завдання, що впливають з колективного характеру більшості видів сучасної діяльності (налагодження контактів з іншими членами колективу, планування та організація спільної діяльності, облік "людського фактора" при прогнозуванні результатів роботи і т.д.).

2. Другий рівень утворюють завдання, специфічні для даної країни. У нашій країні зараз особливо актуальні завдання, пов'язані з розвитком ринкових відносин (економічне обґрунтування проектів, проведення маркетингу, пошук надійних партнерів і фінансових джерел, рекламування товарів і послуг, вихід на зарубіжний ринок і т.п.) та проблемами міжнародних відносин (облік національних традицій і звичаїв, чуйне ставлення до національних почуттів, адекватне реагування на будь-які прояви націоналізму і шовінізму). Нарешті, сучасний фахівець повинен вміти вирішувати виробничі, управлінські та економічні завдання в умовах демократії, гласності, відкритості та релігійної терпимості. Ці нові умови часто змінюють сам характер завдань в порівнянні з тим, як вони могли ставитися і вирішуватися в тоталітарному суспільстві.

3. Третій рівень – власне професійні завдання, він є найбільшим за обсягом і різноманітності розв'язуваних задач. В узагальненому вигляді ці завдання можуть бути розділені практично для будь-якої спеціальності на три типи:

- Дослідницькі завдання (вимагають уміння планувати і проводити дослідницьку роботу саме в цій галузі знання або сфері діяльності);
- Практичні завдання (направлені на отримання конкретного результату в майбутній професійній діяльності тощо);
- Педагогічні завдання (викладання відповідного предмета в навчальному закладі або в умовах виробничого навчання).

Кожен з типів завдань третього рівня вимагає для свого опису специфічних професійних знань.

На основі аналізу всіх типів завдань і виключення повторюваних елементів будують модель діяльності фахівця. Яка в свою чергу є основою для побудови моделі структури університету.

Парадигма технічної моделі структури університету

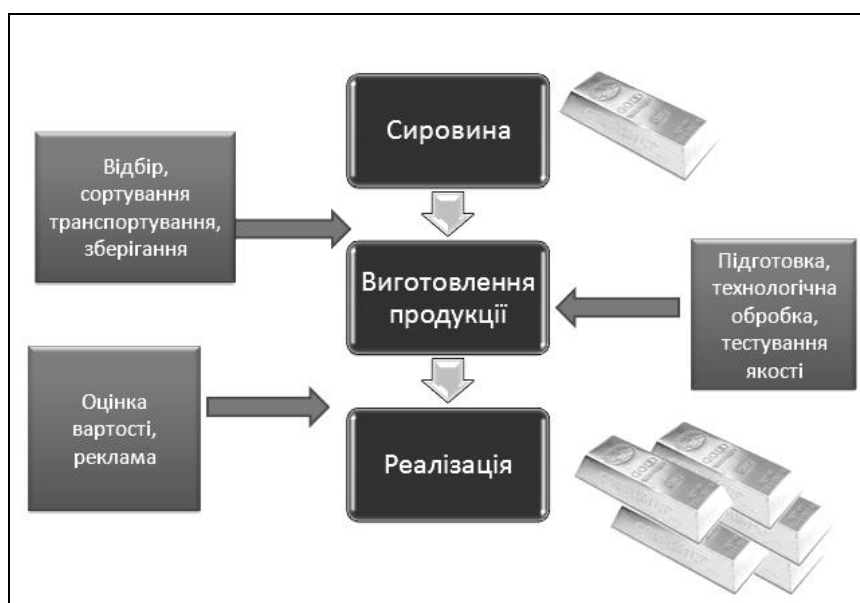
Однією з найважливіших характеристик випускника є його професійні якості. Орієнтуючись саме на цей аспект спробуємо побудувати технічну модель структури діяльності університету.

Парадигма побудови технічної моделі структури університету полягає у подібності конструкції виробництва економічної корпорації з системою організації вищого навчального закладу.

Корпорація є зараз домінуючою формою підприємницької діяльності. Будучи великими і впливовими організаціями, вони зазвичай привабливі для суспільства. Вони мають соціальну орієнтацію, соціальну відповідальність, дотримуються багатьох правил і законів, прав споживачів, інтересів працівників та суспільства в цілому. Велике значення для корпорації має корпоративна культура, встановлені правила поведінки співробітників, традиції, кодекс етики.

На сьогоднішній день в умовах ринкової економіки доцільно представляти вищий учбовий заклад як корпорацію, яка обслуговує освітні інтереси держави.

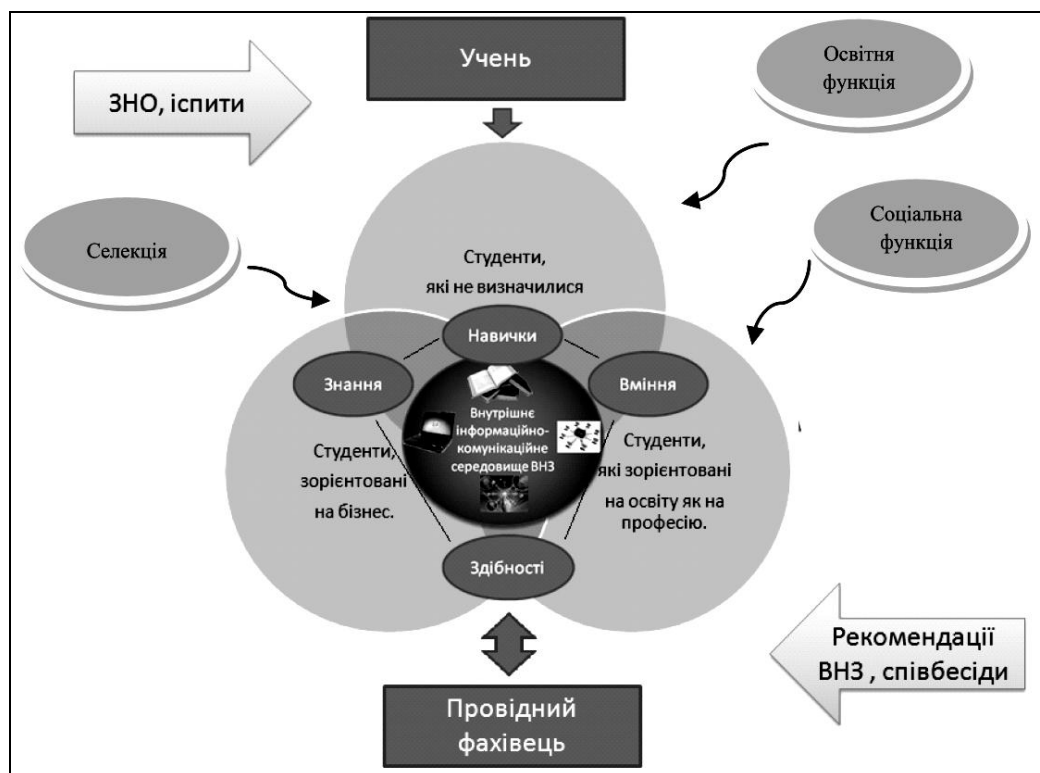
Нижче продемонстровано загальну схему виробництва будь-якого підприємства. Вона має три ключових етапи. На кожному з яких під впливом органічних чинників відбуваються певні зміни і підвищується вартість виготовленої продукції.

Мал. 1. Загальна схема виробництва підприємства

Розглянемо тепер схему підготовки конкурентоспроможного провідного фахівця у ВНЗ. Як і попередня вона складається з трьох етапів.

На першому етапі знаходиться учень – випусник. Множину випусників можна розглянути як зовнішні ресурси. Кожен з абітурієнтів має власні здібності, знання, певні вміння та навички. Але на ринку праці він має майже нульову собівартість. Це зумовлено низьким рівнем підготовки та відсутністю чіткого взаємозв'язку: знаю→ можу→ вмію → роблю.

Мал. 2. Підготовка провідного фахівця у ВНЗ

На другому рівні під дією навчального та виховного процесу відбувається поетапна синхронна інтеграція чотирьох ключових стержнів: знань, вмінь, навичок і здібностей. Отже саме на цьому етапі постає питання ефективності процесу навчання. Проведемо аналогію з підприємством та побудуємо ймовірні приклади реалізації відносно ВНЗ.

В залежності від особистих рис студентів та від рівня їх внутрішньої мотивації Марєєв Д.А. у своїй статті «Усвідомлення психологічних факторів успішного навчання студентів» виділяє три категорії

1) Студенти, які зорієнтовані на освіту як на професію. Найбільш важливим для них є інтерес до майбутньої роботи, бажання реалізувати себе в ній. Вони відзначаються схильністю продовжувати своє навчання в аспірантурі.

2) Студенти, зорієнтовані на бізнес. Освіта для них є інструментом (чи стартовою сходинкою) для того, щоб відкрити власну справу, зайнятися торгівлею тощо. Вони розуміють, що з часом і ця сфера буде потребувати освіти, однак до своєї професії ставлення в них менш зацікавлене, ніж у першій групі.

3) Студенти, яких, з одного боку, можна назвати «ті, хто не визначилися», з іншого – пригнічені проблемами особистісного, побутового характеру. Більша частина так і не закінчує навчання.

Сучасна система вищої освіти, окрім освітньої та соціальної функцій відіграє також селективну роль. Тобто виділяє найбільш талановиту частину випусників у системі вищої освіти, дає їм шанс реалізувати свої творчі амбіції і в кінцевому результаті сформувати еліту суспільства, реально необхідну ринку праці. Наприклад, в університеті Глазго (Каледонія)

навчання на 1 курсі присвячено фактично вирівнюванню, адаптації і відбору студентів, які зможуть отримати кваліфікацію бакалавра на наступних курсах. Цей університет гордий з того, що за останні 20 років його контингент істотно зріс – з 36 до 52 відсотків випускників шкіл. Так, при цьому виникла проблема неоднорідності контингенту першого курсу. Однак, зробивши акцент на соціальній складовій для студентів 1-го курсу, адміністрація розв'язує проблеми не тільки адаптації, вирівнювання і селекції, забезпечивши відповідні умови та включивши в цей процес значну кількість кращих учителів шкіл, але й формуючи стійку мотивацію освітньої діяльності своїх першокурсників. Саме такий підхід забезпечує можливість побудови усвідомленої власної траєкторії навчання на старших курсах. На території України такий підхід, але нажалі тільки у першому семестрі, реалізує Києво-Могилянська академія.

Також на поведінку і професійну діяльність кожної людини впливають певні індивідуальні мотиви і цінності. Отже необхідно вчасно зацікавити співробітників, а по аналогії і студентів, пошуками розв'язку завдань, які направлені на досягнення необхідних інтересів компанії. Зрозуміти структуру мотивів працівника, з'ясувати можливі важелі впливу. Наприклад, одна з основних задач університету – досягти великих показників професіоналізму у випускників, їх подальшого вдалого працевлаштування. Створені умови для досягнення даної мети дозволяють якісно поповнити кадровий склад самого ВНЗ.

Розглянувши модель структури університету з технічної сторони, провівши аналогію з корпорацією та виділивши основні закономірності та принципи підвищення ефективності підприємства, можна досягти позитивних результатів у збільшенні попиту на випускників ВНЗ

Висновки

Якщо, спираючись на якісний показник підготовки фахівців провести порівняльну характеристику кожного етапу матеріального виробництва підприємств і систему отримання освіти на прикладі ВНЗ, можна зробити наступні висновки:

Університет – складне багатофункціональне виробництво інтелектуального продукту.

Процвітання освітньої корпорації залежить від ефективності виконання трьох основних функцій: освітньої, соціальної і селекції.

Користуючись особливостями та закономірностями підвищення ефективності виробництва можна скласти план вдосконалення системи освіти ВНЗ.

Основною метою вищого навчального закладу є підвищення професійної вартості випускників на ринку праці.

Від рівня організації та технічної оснащеності внутрішнього інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища залежить успішність гармонійної інтеграції сутностей, які здатні докорінно змінити людські пріоритети та цінності.

Мотивація студентів до навчання створює умови для подальшого розвитку ВНЗ та підвищення наукового рівня університету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С.У. Фундаменталізація освіти як дидактичний принцип//Шлях освіти. – 2008. – №1. – С.2-6.
2. Петухова Л.Є. Основні питання сучасної дидактики вищої школи /Любов Євгенівна Петухова, Олександр Володимирович Співаковський// Комп'ютер у школі та сім'ї. – № 3 (91). – 2011. – С.13 – 15.
3. Співаковський А.В. Архитектура и функциональность программного комплекса «KSU Feedback» / Співаковський А.В., Березовський Д.А., Титенок С.А. //Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Випуск 5. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2010. – С.40 – 53.
4. Співаковський О.В., Алфьорова Л.М., Алфьоров Є.А. Концептуалізація структури університету як складного механізму, обслуговуючого освітні інтереси // Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції "ІКТ в освіті, дослідженнях та індустріальних додатках: ІНТЕГРАЦІЯ, ГАРМОНІЗАЦІЯ та ТРАНСФЕР ЗНАНЬ". – Херсон, 2012.